

С.В. Руденко, асистент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

АРХІТЕКТУРА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті систематизовано наукові погляди та підходи щодо категорії «організаційно-економічний механізм», а також формалізовано його архітектуру стосовно побудови систем управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. Обґрунтовано пріоритет синтетичного підходу до формування організаційно-економічного механізму управління виробничим потенціалом аграрного підприємства у поєднанні з класифікацією потенціалів підприємства на базові та функціональні.

***Ключові слова:** організаційно-економічний механізм, виробничий потенціал, базові та функціональні потенціали підприємства, синергія, емерджентність.*

Постановка проблеми. Набуття аграрним сектором національної економіки виключного місця як сукупності бюджетоутворюючих та експортно-орієнтованих галузей є імперативом активізації розвитку аграрних підприємств. Аграрні підприємства наразі володіють значним потенціалом, який через сукупність суб'єктивних та об'єктивних соціально-економічних причин реалізовано не повністю. Основою росту прибутковості, конкурентоспроможності та фінансової стійкості аграрних підприємств є виробничий потенціал, як сукупність можливостей ефективного здійснення його діяльності за рахунок організаційно-управлінських дій в процесі поєднання складових ресурсного потенціалу з технологіями, організацією та управлінням виробництвом в підприємстві. Останнє зумовлює необхідність теоретично-методичного та прикладного опрацювання питань формування та мобілізації виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та функціонування виробничого потенціалу аграрних підприємств, а також управління ним розглянуті в працях В.М. Алексійчука, В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, Ю.С. Гринчука, О.І. Гудорова, А.І. Даниленка,

П.М. Макаренка, Л.О. Мармуль, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, Я.Р. Яреми та багатьох інших науковців. Не дивлячись на достатньо широкий розгляд питань структури потенціалу підприємств, процесів його формування та функціонування в численних наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, питання системної побудови механізмів управління розвитком виробничого потенціалу аграрних підприємств потребують подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою даної публікації є систематизація наукових поглядів та підходів щодо категорії «організаційно-економічний механізм», а також формалізація його архітектури стосовно побудови систем управління виробничим потенціалом аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробничий потенціал аграрного підприємства є складною, багатогранною та багаторівневою системною характеристикою, яка знаходиться в стані динамічних змін. Ми погоджуємося з І.М. Кравець, яка зазначає, що важливою ознакою потенціалу є його динамічність, як здатність до змін, руху, розвитку. Потенціал об'єднує в собі три рівні зв'язків часу та простору, які функціонують в єдності. Ці зв'язки детермінують прояви потенціалу в різних формах. По-перше, потенціал характеризує минуле. У цьому випадку він виступає як «ресурс», оскільки втілює в собі накопичені системою властивості, які дозволяють їй функціонувати. По-друге, він відображає теперішнє, тобто можливості, які реально використовуються. По-третє, він спрямований на майбутнє, а саме – постійно змінюється, розвивається, накопичує нові властивості, містить елементи майбутнього розвитку [1, с. 22].

Забезпечення вказаних характеристик потенціалу відбувається в процесі опосередкування дії керованих та некерованих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, імплементації тих чи інших дій або рішень, які мають бути спрямовані на підвищення економічної ефективності та стабілізацію розвитку підприємства. Останнє робить потенціал підприємства, в цілому, та його виробничий потенціал, зокрема, об'єктом управління на мікрорівні, а також об'єктом впливу факторів зовнішнього економічного середовища підприємства, що дозволяє ідентифікувати тенденції його змін в якості індикатора структурних зрушень на макрорівні. Відповідно, організаційно-управлінські впливи на розвиток потенціалу та параметричні характеристики його стану на рівні підприємства, а також опосередкування впливів зовнішніх факторів дає змогу зробити припущення щодо об'єктивного існування закономірностей, що зумовлюють формування відповідного організаційно-економічного

механізму управління розвитком виробничого потенціалу підприємства.

Зважаючи на це, актуалізується питання формалізації архітектури та пояснення дії організаційно-економічного механізму управління розвитком виробничого потенціалу аграрного підприємства. Вирішення цього питання потребує, передусім, деталізованого розкриття змісту категорії «організаційно-економічний механізм».

Термін «механізм» в економічну науку був запозичений з техніки. У Великому тлумачному словнику української мови цей термін пояснюється саме з позиції техніки, як пристрій, що передає або перетворює рух [2, с. 665]. В свою чергу, у економічному словнику-довіднику за редакцією С.В. Мочерного поняття «механізм» визначено, як система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності [3, с. 355].

Визначаючи складові механізму господарської діяльності, які здатні забезпечити розвиток виробничого потенціалу звертає на себе увагу позиція В.Я. Месель-Веселяка, який стверджує, що аграрне виробництво має дві складові розвитку: перша – організаційна, друга – економічна [4, с. 3].

Ми виходимо з того, що потенціал підприємства має розглядатися не як проста сукупність можливостей, об'єктів та суб'єктів, за рахунок яких ці можливості реалізуються, а система елементів та компонент. В свою чергу, ознакою розмежування компонент та елементів потенціалу є їх функціональне навантаження, дискретність та здатність до внутрішнього структурування.

Загальноприйнятне визначення категорії «організація» трактує її як «сукупність процесів або дій, що зумовлюють об'єднання елементів, частин у ціле, утворення життєздатної стійкої системи...» [3, с. 644]. Тобто, організація, як процес, по відношенню до розвитку виробничого потенціалу підприємства є нічим іншим, як поєднанням відповідних підсистем, елементів та компонент. Безпосередньо це відноситься і до формування систем управління потенціалом аграрних підприємств. Такий синтетичний підхід дозволяє розглядати організаційно-економічний механізм, як об'єднану систему організаційного та економічного механізмів управління. При цьому поєднання цих підсистем продукує нові властивості організаційно-економічного механізму управління виробничим потенціалом аграрного підприємства тим самим опосередковуючи прояв ознаки емерджентності механізму як системи.

Поясненням цьому є здатність організаційної складової виконувати поєднання та залучення тих елементів та компонент потенціалу в процесі реалізації відповідних управлінських рішень, які відповідають об'єктивним викликам, що створюються в межах економічної складової.

Тим самим забезпечується протікання процесу ідентифікації та використання тих чи інших можливостей розвитку підприємства, підвищення економічної ефективності його діяльності, стабілізації фінансово-економічного стану, досягнення тих чи інших стратегічних цілей тощо.

При цьому залучення до використання тих чи інших можливостей відбувається в певних функціональних сферах, що дозволяє поділяти потенціали підприємства на базові та функціональні. Співвідношення базових типів потенціалу підприємства, а саме ресурсного, виробничого та економічного, рівно як і їх генезис, відбувається під впливом інструментів організаційно-управлінського впливу керуючої системи підприємства на керовану, а отже елементи та компоненти базових потенціалів. При цьому відбувається генерування майже необмеженого переліку функціональних типів потенціалу аграрного підприємства. Ми виходимо з того, що ресурсний потенціал трансформується у виробничий під впливом таких інструментів, як технології виробництва продукції, організація та управління виробничою діяльністю. При цьому оціночною характеристикою виробничого потенціалу є здатність до виробництва підприємством певних видів продукції в певних обсягах та за певного рівня якості.

Трансформація виробничого потенціалу в економічний відбувається за залучення такого інструментарію, як маркетингово-збутова діяльність підприємства та, передусім, управління нею, за рахунок чого підприємство отримує та реалізує можливості здійснення комерційної діяльності з виробленою продукцією та завершує виробничо-комерційний цикл, отримуючи авансований у виробництво капітал в грошовій формі.

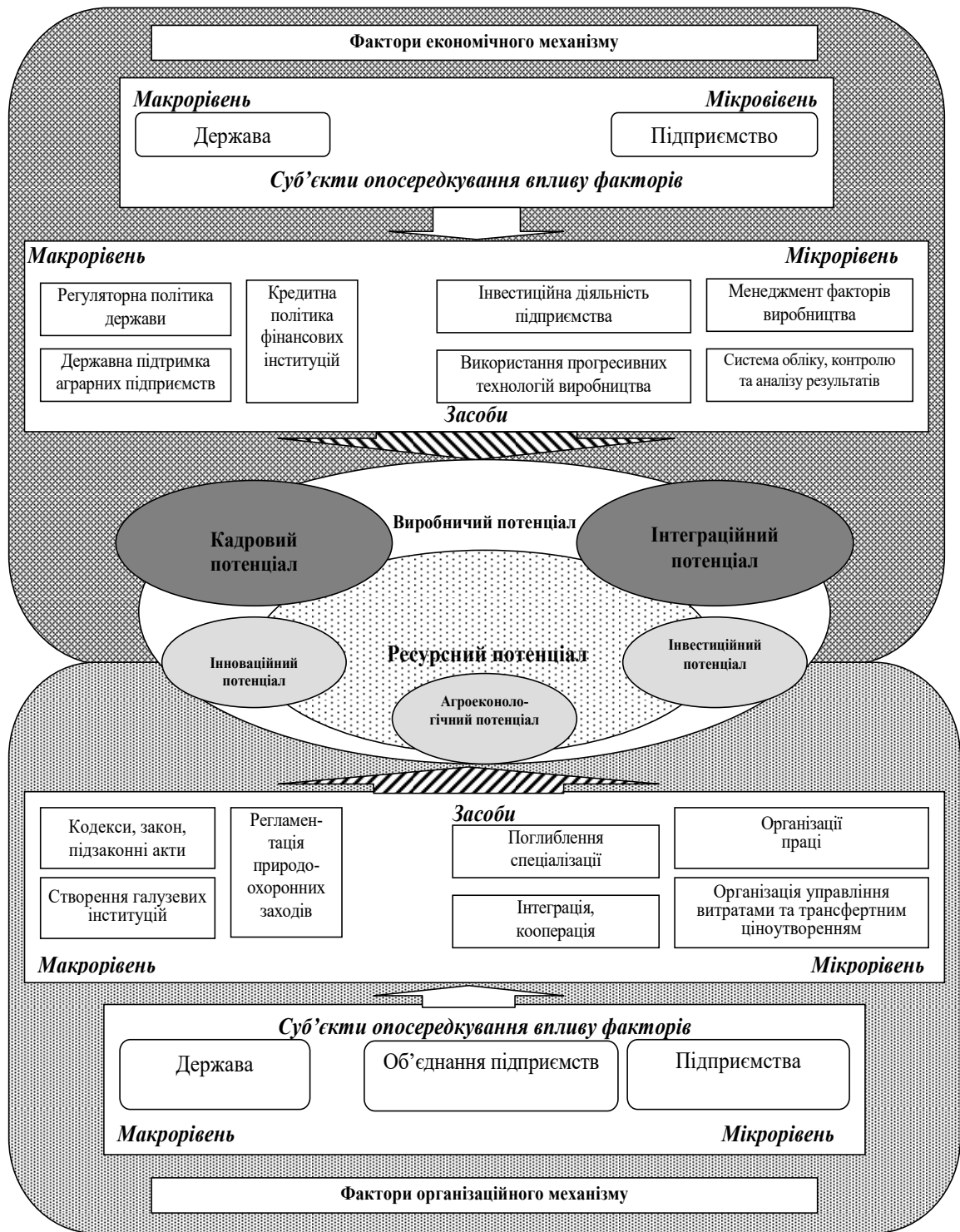
Вказані процеси трансформації та генезису потенціалів підприємства пов'язані з виконанням керуючої системою його менеджменту певних дій управлінського характеру, адресованих керованій системі або певному її об'єкту чи елементу. Відповідно, формування функціональних потенціалів зумовлюється наявністю «ступенів свободи» дій менеджменту підприємства стосовно відкриття тих чи інших можливостей та мобілізації відповідних інструментів та засобів їх результативного освоєння. Такий складний характер взаємозв'язку базових та функціональних потенціалів підприємства потребує формування та функціонування відповідного організаційно-економічного механізму управління його виробничим потенціалом, який активізує мобілізацію ресурсного потенціалу, як об'єктної основи виробничого та відповідних функціональних потенціалів,

за участі яких відбувається трансформація ресурсного потенціалу у виробничий.

Критичний аналіз результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, в коло дослідницьких інтересів яких потрапляли питання формування та функціонування організаційно-економічного механізму дозволили сформулювати авторське визначення цієї дефініції стосовно управління формуванням та мобілізацією виробничого потенціалу аграрного підприємства. При цьому ми виходимо з того, що необхідно чітко відокремлювати організаційно-економічний механізм, в цілому, від організаційно-економічного механізму управління конкретною соціально-економічною системою, процесом, явищем тощо. Різниця між цими двома дефініціями полягає в їх суб'єктарності, відношенні до об'єкта та ступеня взаємозв'язку з ним, який опосередковується через системи реакцій на зміни та зворотній зв'язок керованої системи з керуючою. Архітектура вказаного механізму представлена на рисунку.

При формуванні складу та системи взаємозв'язків його складових ми виходили з того, що організаційно-економічний механізм управління виробничим потенціалом аграрного підприємства є системою суб'єктів, об'єктів, засобів, інструментів та важелів впливу керованої системи на керуючу з метою ефективної мобілізації потенціальних можливостей підприємства до збільшення економічних результатів своєї діяльності за рахунок раціонального поєднання ресурсів виробництва з технологічними та організаційними рішеннями. При цьому слід зауважити, що засоби впливу на процеси формування та мобілізації складових ресурсного та виробничого потенціалу аграрних підприємств можуть бути досить глибоко диференційованими, адже практична реалізація управлінських рішень потребує залучення широкого спектру інструментів, а отже конкретизувати їх можна лише для умов конкретного підприємства.

Висновки. Систематизація наукових поглядів на сутність організаційно-економічного механізму управління виробничим потенціалом аграрного підприємства дозволила встановити склад його суб'єктів, об'єктів, засобів, інструментів. При цьому визначено, що варіювання інструментальною складовою організаційно-економічного механізму управління має відбуватися в залежності від ідентифікації стратегічного напрямку розвитку підприємства, а також формування та залучення його функціональних потенціалів з метою використання визначеного складу можливостей за наявності відповідних ресурсів.

Архітектура організаційно-економічного механізму управління виробничим потенціалом аграрних підприємств

Бібліографічний список: 1. Кравець І.М. Формування та використання трудового потенціалу регіону (на прикладі Хмельницької області): дис. канд. екон. наук: 08.00.07 / І.М. Кравець; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України. – К., 2008. – 211 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.;

Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. 3. Економічна енциклопедія в 3 т. / [редкол.: С.В. Мочерний (відпов. ред.) та ін.]. – К.: Академія, 2000-2002. – Т. 2. – 2001. – 848 с. 4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – № 9. – 2010. – С. 3-12.

Руденко С.В. Архитектура организационно-экономического механизма управления развитием производственного потенциала аграрных предприятий. В статье систематизированы научные взгляды и подходы к категории «организационно-экономический механизм», а также формализовано его архитектуру по построению систем управления производственным потенциалом аграрных предприятий. Обоснованно приоритет синтетического подхода к формированию организационно-экономического механизма управления производственным потенциалом аграрного предприятия в сочетании с классификацией потенциалов предприятия на базовые и функциональные.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, производственный потенциал, базовые и функциональные потенциалы предприятия, синергия, эмерджентность.

Rudenko S. Organizational and Economic Mechanism Architecture of the Producing Potential Development Management of the Agricultural Enterprises. *The subject of the research.* The theoretical aspects of the construction and functioning of the organizational and economic mechanism of the producing potential development management of the agricultural enterprises are the subject of research in the article.

The purpose of the article. The purposes of article are systematization of the scientific views on the economic substance «organizational and economic mechanism» and formalization of the production potential development management organizational and economic mechanism architecture.

The research methods. The fundamental assumptions of economic theory and the development of domestic and foreign scientists-economists in the field of potential development management had formed the theoretical basis of this research. The method of scientific abstraction used for grounding organizational and economic mechanism architecture.

The results of the research. The existing scientific views on the economic substance of the «organizational and economic mechanism» have been researched in the article. The formalization of architectural building management systems of production potential of agricultural enterprises has been

considered. The synthetic approach to the formation of the organizational and economic mechanism of management of the producing potential of the agricultural enterprises in conjunction with the classification of the enterprise potentials for basic and functional has been substantiated in the article.

The sphere of results implementation. The sphere of results implementation is improvement and development researches organizational and economic mechanism of agricultural enterprises producing potential management.

Key words: organizational and economic mechanism, producing potential, basic and functional potentials of the enterprise, synergy, emergence.